

Miszticizmus, őrület és eksztázis a gaudīya hagyományban

June McDaniel

June McDaniel a dél-karolinai Charleston Egyetem filozófia és vallástörténeti tanszékének adjunktusa. Madness of the Saints: Ecstatic Religion in Bengal (Szent őrület: az önkívület vallása Bengáliában. Chicago, The University of Chicago Press, 1989) című könyve áttörést jelentett a bhāváról és a megváltozott, önkívületi állapotokról szóló tanulmányok sorában.

Steven Rosen: A miszticizmus természetesen az összes fő vallási hagyományban fellelhető, a gaudīya misztikusok azonban némileg kilógnak a sorból. Talán kezdhethénk a beszélgetést a miszticizmus e fajtájának megvitatásával, különös tekintettel arra, milyen viszonyban áll ez a gaudīya vaiṣṇavizmus egyes irányzatainak aszketikus és ekasztikus természetével.

Dr. McDaniel: Az egyik dolog, ami szerintem egyedülálló a bengáli vagy más néven gaudīya vaiṣṇaváknál, az az, hogy mekkora hangsúlyt kap náluk a miszticizmus az érzel-

mek vonatkozásában, illetve, hogy milyen mélyen merülnek el ezekbe az érzelmi állapotokba. A világon számtalanféle miszticizmus létezik, melyek elég sokat foglalnak a megváltozott tudatállapotokkal. Az indiai tradícióban ezt sokszor nagyon részletesen tárgyalják. Elmagyarázzák, hogyan kerülhet az ember ilyen állapotba, milyen *mantrát* kell hozzá ismétlenie, milyen testgyakorlatokat kell hozzá végeznie stb. Olyan kérdéseket tesznek föl, hogy „a *karmája* eredményeképpen kerül valaki ilyen állapotba?” Ezek a leírások azonban nem foglalkoznak a misztikus személyes tapasztalatával, nem jutnak el az odaadás misztikájának lényegéhez. Azt hiszem a bengáli, azaz gaudīya vaiṣṇavák megközelítésmódja igen sajátos, mert ők a misztikus tapasztalaton belül az érzelmi stádiumokra összpontosítanak.

Vannak szövegeik, például Rūpa *Ujjvala-nīlamanija*, melyek részletesen leírják ezeket az érzelmi állapotokat. Ez tényleg egyfajta szeretet-orientált miszticizmus. A gaudīya vaiṣṇava irodalom nagyon szisztematikus, s szerintem a vallásos irodalomban egyedülálló módon magyaráz el igen bonyolult és gyakran egymásnak ellentmondó emocionális elképzeléseket.

A gaudīya stílus részletes és módszeres. A szövegek a szentek belső élményeit olyan fokig magyarázzák el, hogy azt maga az olvasó is szinte átélheti, és sok leírás célja valóban az, hogy alkalmassá tegye az olvasót ezeknek az állapotoknak az elérésére. A gaudīya irodalom és hagyomány felépít egyfajta létrát, ami Istenhez vezet, és az embert arra bátorítja, hogy lépésről lépésre haladjon felfelé rajta, amíg el nem éri a *siddhit*, a misztikus tapasztalat tökéletességét.

Ismét megemlíthetjük a *Bhakti-rasāmṛta-sindhut* és az *Ujjvala-nīlamanit*, amelyek rendkívül részletesen írják le ezeket az emocionális állapotokat. Ezek a könyvek természetesen Rādhā és a *gopik* paradigmikus alakjaival foglalkoznak. Ideális esetben azonban a rítus ösvényén haladó hívők is követhetik a példájukat, és hasonló vallásos ekasztikusokat érhetnek

el. Rādhā és közvetlen barátnői szeretetének intenzitásával valószínűleg senki sem vetekedhet, de kaphat róla egy általános képet, és megpróbálhatja elérni ezt az állapotot.

S.R.: Igen. Mivel Śrī Rādhā és belső köre az odaadás eksztázisának legmagasabb, *mahābhāvának* nevezett szintjén állnak.

Dr. McDaniel: Pontosan. Ez a legmagasabb szint az az állapot, ami egyidejűleg magában foglalja az összes érzelmet, tehát mindegyik egyszerre van benne jelen. Ez olyasmi, ami nagyon szokatlan a miszticizmus világában. Ha valaki valamilyen érzelmet táplál Isten iránt, az általában nagyon egyszerű. A cél az, hogy ez az egy érzelem, ami lehet alázat, a szív tisztasága vagy önzetlen szeretet, megtisztuljon. Ha ez az istenszeretet egy sajátos módozata, mondjuk mennyasszony-vőlegény kapcsolat, az ember arra fog törekedni, hogy ezt a fajta érzést tökéletesítse, s hogy az adott kapcsolat valamennyi aspektusát megragadja.

Ha viszont megnézzük a *mahābhāvát*, ez valóban felöleli az Istenhez való viszony összes lehetséges módozatát. Minden kapcsolat a legintenzívebb formában van benne jelen: a szülő védelmező és szerető érzései, egy közeli barát bizalmas bajtársiassága, a szolgálat végzésére irányuló vágy, és természetesen a legszenvedélyesebb szerelmi kapcsolat. Minden lehetséges érzelem, még az egymást kölcsönösen kizáróak is, egyidejűleg vannak benne jelen. Ez egy ámulatba ejtő, paradoxonokkal teli állapot.

És ráadásul az egész egyre kifinomultabbá válik. Azok, akik a *mahābhāva* állapotába kerültek, megtapasztalják a szeretetet, mely olyan, mint az olvasztott vaj; a szeretetet, mely olyan, mint a méz; a szeretetet, mely tiszta vonzalom; aztán a felháborodásból származó és a durcás szeretetet is. Ezek a szeretet különféle fajtáira utalnak, melyek egyúttal különböző intenzitásúak is. Aki a *mahābhāva* állapotában van, mindezeket a különféle érzelmeket átéli, ahogy a *bhāva* időről időre, vagy akár pillanatról pillanatra változik. Ez minden elképzelhető érzelmet magában foglal, hogy kifejezésre juthasson az Istenben való teljes elmerülés. Működésbe lép az egyesülésben (*sambhoga*) és a különlétben (*vipralambha*) tapasztalt szeretet összes variációja.

Ez némileg különbözik a *yoga* eszméjétől, ahol az ember arra törekszik, hogy beleolvadjon a „tudat (*citta*) óceánjába”, miközben valamennyi *vṛttitől*, a múlt traumáihoz kapcsolódó, mondjuk így, érzelmi „örvénytől” megszabadul. Ezeket ugyanis általában nemkívánatos, kerülendő dolgoknak tartják. A *gaudīya* hagyomány szerint ezzel szemben hagynunk kell, hogy ezek az örvények a lehető legintenzívebb formában a felszínre jöjjenek, mert ezek fogják lehúzni hozzánk Kṛṣṇát. Minél hevesebb az érzelem, annál valószínűbb, hogy vonzani fogja Kṛṣṇát.

Istennel való kapcsolatának kialakítása során számos lehetséges szerep nyitva áll az ember előtt a *gaudīya* tradícióban: lehet Istent szerető hívő, *gopī*, vagy egy *bhakta* a Caitanya-lilában. Ezen identitások mindegyikéhez összetett érzelmi valóságok kapcsolódnak. Különösen igaz ez azokra, akik elérték a magasabb *bhāvákat*, a magasabb érzelmi állapotokat. Ez egy végtelenül gazdag és sokszínű hagyomány, s mind a mai napig vannak gyakorlói.

S.R.: Mondana róluk néhány szót? Mármint azokról a misztikusokról, akikkel bengáli tanulmányútja során találkozott, vagy akikről Bengáliában hallott. Úgy tudom, mialatt ott volt, számos, a tökéletesség útját járó *gaudīya* szenttel találkozott – olyan emberekkel, akiket misztikus erő hat át, vagy akik nagyon mély meditációba merültek. Ez azért is érdekel, mert kiderül belőle, hogy a *gaudīya* vaiṣṇavizmus egy élő hagyomány, ami ráadásul a gyakorlatban is működik.

Dr. McDaniel: Ó, nagyon is élő hagyományról van szó, melyhez szervesen hozzátartozik az eksztázis jelensége. Bengáliában nem is olyan régen még éltek aszkéták, akik annyira intenzíven meditáltak valamelyik Kṛṣṇa *mantrán*, hogy a *mantra* állítólag megjelent a testükön, mintha a bőrükbe égett volna. *Devanāgarī* írással írott *mantrák* váltak láthatóvá a karjukon és a lábukon, majd később eltűntek. Vagy említhetnék egy Vijayakṛṣṇa Gosvāmī nevű jelenkori szentet is, aki ha vizuálisan felidézett egy Rāmāyaṇa- vagy Mahābhārata-beli eseményt, képek és jelenetek rajzolódtak ki a testén ezekből az eposzokból, mintha csak tetoválások lennének, aztán meg eltűntek. Egy olyan misztikusról is hallottam, aki forralt tejet ajánlott fel Kṛṣṇának a meditációjában, s mivel megérintette a képzeletbeli tejesfazekat, égésnyomok jelentek meg a kezén, amikor magához tért a transzból. Ezt olyan hívőktől hallottam, akik állításuk szerint látták az eseményt. A mai vaiṣṇava aszkéták a Navadvīpa környéki erdőkben ma is ugyanezt a fajta meditációt gyakorolják.

Az aszkéták között persze akadnak meglehetősen furcsák is. Az egyik *sādhu* például azzal dicsekedett, hogy úgy tud rizst és vizet magához venni, hogy aztán külön-külön, két külön kupacban öklendezi vissza őket. Egy nő Kalkutta közelében azt állította, hogy banánokból tud vért fakasztani – ennek a freudi vonatkozásaiba inkább nem mennék bele! [*never!*] Nehéz mit kezdeni az ilyen kijelentésekkel. A vallási hagyományoknak azonban megvannak a jól bevált módszereik arra, hogy eldöntsék, valaki örült-e, hazudik-e, vagy tényleg igazat mond. A határvonalak azonban olykor összemosódnak – az emberek azt hiszik, hogy az igazat mondják, de gyakran lelki látással, nem pedig anyagival szemlélik a dolgokat.

A banános hölgyhöz és a rizses-vizes *sādhuhoz* hasonlóan a vaiṣṇava aszkéták lehetnek felettébb szokatlan, különös szentek is. Mindenesetre sokkal inkább el vannak merülve a saját lelki világukban, mint *ebben*, mely csupán másodlagos jelentőségű a számukra. A kívülállók többnyire teljesen örülnek tekintik őket, sőt, néhányukat még saját hagyományuk is különként tart. Látja, a vaiṣṇavizmust sokféleképpen lehet gyakorolni. Vannak aszkéta, családos és tudós – *paṇḍita* – tradíciók, számos különböző irányultság létezik. Általában a legtöbb misztikus aszkétát kaszton kívülnek tekintik, és általában nem a konvencionálisabb hívők által fenntartott *mathákban* élnek. Kimennek a vadonba és az erdőbe. Túlságosan mások ahhoz, hogy akárcsak saját vallásuk szerzetesrendjeinek tagjaival is megértsék egymást.

Ebben azonban nincs semmi rendkívüli. A fizikai világnak elkötelezett emberek természetesen nehezen tudnak viszonyulni a misztikusokhoz, azokhoz az emberekhez, akik egy másik valóságról beszélnek. És attól, hogy valaki gyakorló hívő, még nem feltétlenül érzékeli a magasabb rendű valóságot. Sőt, csak nagyon keveseknek adatik meg, hogy ebbe valóban bepillantást nyerjenek. Következésképp a hívők többsége nem érti a misztikusok viselkedését, sőt gyakran kigúnyolja őket, kivéve, ha közismertek vagy egy köztisztületben álló tanítványi láncolat tagjai. A lényeg az, hogy ezt sok ember azért nevezi örültségnek, mert nem tudja mivel összehasonlítani, mihez viszonyítani.

S.R.: A könyvében elég sokat foglalkozik az effajta isteni örülettel. Rámutat arra, hogy az örültséget gyakran az elválasztottság érzése váltja ki. Hagyományos értelemben az örült elszakad a családi otthontól, elveszti a vagyonát, a feleségét vagy az állását – többnyire ilyesmik idézik elő az örültséget. Az illető el van választva valamitől, ami nélkül képtelen élni.

Dr. McDaniel: Az āyurvédikus gyógyászat szerint az örültség általában az elme má-mora, amit a test elemeinek egyensúly-felbomlása okoz. Ha a test visszanyeri homeosztati-

kus egyensúlyát, az örület megszűnik. A mostani pszichiáterek szerint az örület állapotát az agy biokémiai problémái okozzák, vagy az, ha az idegsejtekből hiányoznak bizonyos nélkülözhetetlen kémiai anyagok...

S.R.: De ez is egyfajta elválasztottság. A hiány egyúttal azt is jelenti, hogy az illető „el van választva” azoktól a nélkülözhetetlen anyagoktól.

Dr. McDaniel: [nevet] Hát, ha ragaszkodik ehhez a metaforához...

S.R.: De ez az, amit a könyvében ön is hangsúlyoz. Nevezetesen, hogy az eksztázist átélő ember is egyfajta örültséget – *divyonmādāt*, isteni örültséget – tapasztal, az elválasztottság miatt. Az ő esetükben azonban az Istentől való elválasztottság a kiváltó ok. Ez persze elvezet a *virāha-bhakti*, a különlétben végzett odaadó szolgálat fogalmához, amit a gaudiyák az odaadó szeretet legmagasabb rendű fajtájának tartanak, mert ezen az örültségen keresztül nyilvánul meg az Istennel való egyesülés legédesebb formája. Bizonyos értelemben tehát kijelenthetjük, hogy ez az a fajta örültség, amely a legmagasabb rendű józansághoz vezet: az ember végre megállapodik a valóságban.

Dr. McDaniel: Nagyon szépen megfogalmazta. A vallásos örület hitelességének egyik bizonyítéka éppen a *sāttvika-bhāvāk* jelenléte. Indiában ezek alapján döntheti el a megfigyelő, hogy az állítólagos *sādhu* csak a mindennapi értelemben zavarodott-e meg, vagy az istenszeretettől viselkedik örült módjára. Itt hadd hívjam fel a figyelmet arra, hogy a köznapi értelemben vett örültség fájdalmat, csalódottságot, dühkitörést és erőszakot vált ki a szenvedő alanyban. A lelki örület is eredményezhet hasonló tüneteket, de ezeket végső soron felemelőnek, örömmel és tudással telinek tekintik. A vaišṇavizmusból a Kṛṣṇától való távollét is okozhat egyfajta fájdalmat vagy vágyakozást, de ez végső soron a *sambhoga*, az egyesülés édességét fokozza. Tehát, hogy úgy mondjam, mindig happyenddel végződik.

A *sāttvika-bhāvāk* a gyakran lelki gyakorlatok eredményeképpen előtörő belső érzelmek spontán megnyilvánulásai. Ezek külső jelei lehetnek például a megdermedés (az illető öntudatánál van, de az eksztázis olyan állapotába kerül, hogy képtelen megmozdulni), a borzongás és a szörszálak égne meredése, a remegés, a heves szívdobogás, a verejtékezés, a sírás, a bőr színének megváltozása (általában sápadtság vagy elvörösödés), és végül eszméletvesztés. Van még több is, de ezek a leggyakoribbak és a legközismertebbek. A vaišṇavák számára ezek egy szent eksztázisának valódiságát támasztják alá.

S.R.: A lelki eksztázis jelei Mahāprabhu testén is megmutatkoztak...

Dr. McDaniel: Igen, sőt még sokkal több is. Caitanya a tekintetben is rendkívüli volt, hogy a testén a *sāttvikák* megszokott mennyiségénél jóval több jelent meg. Mulatságos, hogy amikor a gaudiyák a *sāttvikákról* beszélnek, általában számokban beszélnek róluk: „Ezen csak két *sāttvika* jelent meg – az én *gurum* testén bezzeg négy.” Ilyesmikre gondolok. Versengésre. Érdekesnek találtam, hogy a bengáli szentek arról ítélték meg más *sādhukat*, hogy hány *sāttvika* jelent meg a testükön.

Caitanya testén azonban az eksztázis számos formája megnyilvánult, s eközben ő látólag heves gyönyört és komoly fájdalmat élt át. Ami még érdekes vele kapcsolatban, az az, hogy a közismert *sāttvikák* mellett olyan eksztatikus tüneteket is produkált, amelyeket azelőtt még senki sem látott. Például olykor az egész teste megnyúlt, az ízületei meglazultak, oly mértékben, hogy az egész teste különös, természetellenes módon meghosszabbodott; néha egy teknősbékaéhoz hasonlított, amelynek karjai és lábai ki-be járnak üregekben. Senki, még a legközelebbi társai sem értették, mi történik. Egy dologban azonban biztosak voltak: szerette Kṛṣṇát. Megértették, hogy Caitanya nem más, mint Kṛṣṇa Rādhā hangulatában, s eb-

ből következően eléggé hihető volt, hogy a legmagasabb rendű eksztatikus szimptomákat produkálja, köztük olyanokat is, amelyeket azelőtt még sohasem láttak.

S.R.: Kérem, beszéljen még Caitanya Mahāprabhu jellegzetes eksztatikus jegyeiről.

Dr. McDaniel: Hát először is, Caitanya az eksztatikus állapotok lenyűgöző arzenáljával rendelkezett. Nevetett, sírt, a földön hempergett, borzongott és remegett, verejtékezett, tüzelt a teste, kiabált, és úgy viselkedett, mint akit szellemek szálltak meg. Amikor különböző *bhāvákba* élte bele magát, azaz különféle hangulatokkal vagy személyiségekkel azonosult, a teste más-más szint öltött, s a végtagjai megdagadtak vagy megmerevedtek. Ezek a mentális és emocionális állapotok szélsőséges hatást gyakoroltak a testére. A hívő számára ezek a lélek anyag feletti hatalmáról tanúskodnak.

Azokat az állapotokat, melyekbe Caitanya került, a vaišnavák közönséges halandó számára felfoghatatlannak tekintik, ugyanakkor hiszik, hogy a spontán szeretet, a *lilā-smaraṇa* folyamata révén az ember hasonló állapotot valósíthat meg. A *smaraṇa* szó szerint „emlékezést” jelent, a folyamat pedig a vizualizáció és meditáció kombinált módszerét foglalja magában. E módszer szigorú előírásainak betartásával az ember először megismerkedik Kṛṣṇa ideális világának jellegzetességeivel, majd *belép ebbe a világba*. Rūpa Gosvāmī így jellemzi a *rāgānugā bhaktit*, a *sādhana* folyamatának második részét. (Az első rész neve *vidhi*, amikor is a gyakorló lelkiismeretesen betartja a szabályokat és előírásokat.) A *rāgānugā bhakták* is lehetnek előírás szerinti követők, de számukra sokkal fontosabb a belső meditáció.

Ennek a *lilā-smaraṇa* gyakorlatnak két fajtája van: az egyik Rādhā és Kṛṣṇa, a másik Caitanya és társai *lilājāra* összpontosít. A *lilā-smaraṇa* mindkét formája magában foglalja az Istennek elmében végzett szolgálatot, az ehhez szükséges meditációs technikákat pedig az egyén a *gurujától* sajátítja el. E tanítványi láncolatok közül majdnem mindegyikben rendkívül fontos a hiteles *gurutól* kapott avatás. Az egyik informátorom a *guru* egy madárhoz hasonlította, aki kikölti a *siddha-rūpát*, a tanítvány tökéletes lelki testét. Ha úgy tetszik, a *guru* az, aki a tojás feltöréséhez szükséges lelki hővel rendelkezik. A *guru* kegye által tehát bizonyos értelemben új születés történik, mely számos, a sámánizmussal rokon jegyet hordoz – ilyen például a régi én halála és az új én megszületése.

S.R.: Mi jellemző ezekre a meditációkra? Mire összpontosít a *lilā-smaraṇa*?

Dr. McDaniel: A figyelem középpontjában elsődlegesen a vṛndāvanai Rādhā-Kṛṣṇa *lilā* áll, ahol is a hívő gondolatban nőneműként, Rādhā, vagy inkább az ő egyik közvetlen barátnője szolgálólányaként meditál magán. A szolga e szolgáját *mañjarīnak* hívják, ami szó szerint azt jelenti: „aki olyan, mint egy virágbimbó.” Egy *guru* irányításával és az ilyen meditációról szóló útmutatók segítségével, mint amilyen a *Govinda-lilāmṛtā* is, a gyakorló tehát elkezd *mañjarīként* meditálni magán, aki tizenkét vagy tizenhárom, egyesek szerint kilenc vagy tíz éves, és egy meghatározott palotában, egy meghatározott családnál lakik, és általában meghatározott színű szárit visel. A *mañjarī* válik a gyakorló igazi énjévé, aki maga mögött hagyja a fizikai testéhez fűződő identitását. A vizuális megjelenítés rendkívül részletes. E részletek alapján az ember egyre mélyebbre és mélyebbre hatol Kṛṣṇa ifjúságának távoli birodalmába.

Minden nap nyolc időszakra oszlik – ezt a gyakorlók osztották fel így –, s Rādhā és Kṛṣṇa az adott időszakokban meghatározott tevékenységeket végeznek. Ezt hívják *aṣṭa-kāliya-lilānak*, s a legapróbb részletekig kidolgozott, ezzel kapcsolatos leírások állnak azok rendelkezésére, akik ilyenfajta meditációra törekszenek. A *lilā-smaraṇát* gyakorlónak tehát a

megfelelő helyszínben kell elhelyeznie magát, s a megfelelő időben kell elvégeznie kijelölt szolgálatát. És természetesen nőnemű, *mañjarī* testében – lelki testében – kell ott lennie. A sikeres gyakorlók tudják, mindezt hogyan csinálják oly módon, hogy áthatoljanak a hétköznapi valóság határain, s ténylegesen belépjenek az isteni *lilāba*, az istenek játékába.

Hasonló folyamatot alkalmaznak a *Gaura-lilā*, azaz a Caitanya és társai cselekedetein való meditáció esetében is. Ez lényegét tekintve hasonló a vṛndāvanai Rādhā-Kṛṣṇa vizualizációjához, de itt a gyakorló meditációs testében Navadvīpába megy, de nem mint *mañjarī*, hanem általában mint *brāhmaṇa*-fiú. Az elv azonban ugyanaz – a gondosan nyolc részre osztott nap folyamán reggel felébresztik Caitanyát, majd felöltöztetik, megfésülik, és aztán *kīrtana* csapatot alkotva járnak vele a vidéket, és osztoznak vallási eksztázisában. Ez egészen odáig terjed, hogy mindenhol és mindenben Kṛṣṇát látják. Ha valaki megpillant egy fekete színű fát, azonnal Kṛṣṇa jut róla az eszébe; ha valaki meglát egy patakot, azt gondolja, hogy a Yamunā-folyó. Az eksztázis annyira intenzív, hogy a hívő teljesen elmerül a *lilāban*.

S.R.: Most kanyarodjunk vissza egy kicsit, és tisztázzunk egy alapvető kérdést. Hogy lehetséges az, hogy valaki *mañjariként* részt vesz a Kṛṣṇa-lilāban, fiatal bengáli fiúként pedig a *Gaura-lilāban*? Úgy értem, az emberben természetesen felvetődik a kérdés: „Ki vagyok én valójában?” Az egész folyamat lényege nyilvánvalóan az, hogy rájövünk, kik is vagyunk valójában. Ezért is hívják az önmegvalósítás folyamatának. De akkor...

Dr. McDaniel: Tudom, de a hagyomány ebben nem talál semmi kivétneivel. Hiszen a lelki szubsztancia nincs alávetve az anyagra érvényes korlátoknak. Ezen kívül azt se felejtse el, hogy a gaudīya vaiṣṇava iskola az *acintya-bhedābheda* – az egyidejű és felfoghatatlan azonosság és különbözőség – tanát hirdeti. Valahol ebben kell keresni a választ. [*nevetés*] Tehát igen, vannak olyanok, akik a vizualizáció mindkét formáját gyakorolják, és valóban két különböző személyként azonosítják magukat. A vaiṣṇavizmusban semmi nem indokolja, hogy az illető ne lehessen egyszerre mindkettő.

Azt is meg szokták kérdezni, hogy vajon a vizualizálás technikája egy korábban meglévő identitást tár-e fel, vagy új identitást ad a *bhaktának*, esetleg ezek kombinációjáról van szó. Bhaktivinoda Ṭhākura, egy híres gaudīya szent megemlíti, hogy az embernek két örök identitása is lehet, s hogy a legfelsőbb birodalom, Goloka is két részre oszlik: Kṛṣṇa-pīthára és Gaura-pīthára. Hadd olvassak fel egy részletet Bhaktivinoda *Jaiva-dharma* című művéből. Hallgassa csak:

Azok, akik lelki gyakorlataik idején egyedül Śrī Gaurāṅgadevát (Caitanyát) imádják, csak Gaura-pīthában szolgálgják Őt tökéletes helyzetükben; azok pedig, akik gyakorlókként kizárólag Kṛṣṇát imádják, Kṛṣṇa-pīthában folytatják tovább ezt a szolgálatot, amikor elérik a tökéletességet. Azok viszont, akik gyakorlatuk során Kṛṣṇát és Gaurát egyaránt imádják, tökéletessé válva egyidejűleg lesznek jelen mindkét pīthában, egyazon időben két testet öltve magukra; ez a Śrī Kṛṣṇa és Śrī Gaura közötti megfejthetetlen, egyidejű azonosság és különbözőség nagy misztériuma.

Ez az *acintya-bhedābheda* tanának egy egész más alkalmazása, amit a megszokottabb szövegekörnyezetben az egyén Istennel való kapcsolatának – az Istennel való egylényegűségének és a Tőle való egyidejű különbségének – a meghatározására használnak. Egyszerre két lelki test vizuális megjelenítése rendkívül szokatlan a meditációs gyakorlatban. Most hirtelen nem is jut eszembe más hagyomány, ami ezt a gyakorlatot alkalmazná.

S.R.: A *lilā-smaraṇa* technikáját természetesen elfogadja a tanítványi láncolat, a *saṁpradāya*, de a konzervatívabb hívők nem tulajdonítanak neki túl nagy jelentőséget, nyil-

vánvalóan azért, mert nagyon könnyű visszaélni vele – s ezzel akár bele is vághatnánk a poszt-Caitanya korszak *sahajiyā*-gyakorlatának megvitatásába, de ez nem ennek a beszélgetésnek a témája. Az viszont érdekelne, hogy azok, akik a *lilā-smaraṇāra* helyezik a hangsúlyt – nem mindenki, de sokan –, miért hajlamosak eltávolodni a szent név éneklésétől. Ezt zavarónak találom, mégpedig azért, mert az Isten-megvalósítás Caitanya Mahāprabhu által bevezetett folyamatának éppen az éneklés a lényege.

Dr. McDaniel: Értem. Gyakran támad feszültség a különböző rituális gyakorlatok hívei között. Azok, akik gyakorlatuk középpontjába az éneklést helyezik – és nagyon sok szentírás valóban ezt is javasolja – sokszor mellőzik a többi rituális gyakorlatot, például a *lilā-smaraṇāt*. Azt vallják, hogy minden a névből táruul fel, és másra nincs is szükség. A vizualizációt valóban lehet a végeredmény erőltetésére, Isten kényszerítésére, a *lilāba* való erőszakos behatolásra tett kísérletnek tekinteni. Ezzel szemben a szent név éneklését a meghódolás gyakorlásának tartják. A hívő dicsőíti Isten nevét, és várja, hogy elnyerje az Úr kegyét. A hagyomány értelmében egy hívőnek mindenképpen alázatosságot és türelmes szeretetet kell tanúsítania. Mindazonáltal a vaiṣṇava közösségben még mindig vita van a kegy és a szabad akarat szerepéről.

Sanātana Gosvāmī *Brhad-bhāgavatāmṛta* című művében számos érvet sorakoztat fel amellet, hogy a *kīrtana* felsőbbrendű a *lilā-smaraṇánál*. Rámutat arra, hogy az ember a szent név éneklése során az összes érzékszervét használja, nemcsak az elméjét. Továbbá másokkal együtt is végezhető, így egyszerre sok ember hasznára válhat, nemcsak egyére. Ugyanez a mű azt is kijelenti, hogy Kṛṣṇa neveinek éneklése a legbiztonságosabb, a legkönnyebb, a leghatékonyabb és a legközvetlenebb eszköz az istenszeretet és az ekstázis – és az ehhez kapcsolódó isteni örület – elérésére. Kṛṣṇa szívének is az éneklés a legkedvesebb, ami azonnal odavonzza Őt, legalábbis ha ezt szeretettel teszik. Tehát van alapja annak, hogy az éneklés magasabb rendű a vizualizáció folyamatánál. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a két út minden esetben kizárná egymást. Az ember mindkettőt végezheti, lehet aktív és passzív is, ugyanúgy, ahogy az embernek lehet egyszerre két különböző lelki teste.

S.R.: Igen. Azt hiszem, jó, hogy ez is szóba került. Arra gondoltam, most beszélhetne azokról a misztikusokról, akik a könyvében szerepelnek. Korábban már kérdeztem erről, de más irányba terelődött a beszélgetés...

Dr. McDaniel: Hát, sokukat megemlíthetném. Pāgal Haranāth például, aki a 19. század második felében, a 20. század elején élt, érdekes eset volt. Az élete teli van sámánisztikus élményekkel – feldarabolás, halál és feltámadás, révületek, természetfeletti erők. Mivel nem tartozott egyetlen elfogadott tanítványi láncolathoz sem, a hívők túlnyomó többsége nem tartotta hitelesnek. Tekintélyét tisztelői körében nem a tradíciónak vagy valamely mozgalomhoz való tartozásának, hanem tapasztalatainak köszönhette. Nem sok szemtanúja volt ezeknek a dolgoknak, de tanítványai és követői alátámasztották az állításait. Azok számára, akik hitelesnek tekintették, a Pāgal „őrült” cím mély értelemmel bírt: nagy-rabecsülésüket, szeretetüket fejezte ki. A többiek számára mást jelentett – örültséget.

Vijayakṛṣṇa Gosvāmī, aki nagyjából ugyanebben az időszakban élt, kezdetben sok utat tanulmányozott: a *bāult*, a *sahajiyāt*, a *kartā-bhajāt*, a *brahmo samājot*. A *yoga* és a *kuṇḍalinī* terén szerzett tapasztalatai vezették el a vaiṣṇavizmushoz. Ekstázikus lebénelését, örült táncát, látomásait és révületeit kezdetben különbségeknak, sőt olykor örültségnek tartották, de fokozatosan szentnek kezdték tekinteni. Azt hiszem, már említettem korábban is – ő volt az, akinek a szentírási események kirajzolódtak a testén.

Aztán természetesen meg kell még említenünk Gaura Kiśora dāsa Bābājīt is, aki meglehetősen bizarrul viselkedett, ennek ellenére a vaiṣṇava közösség egyértelműen a Kṛṣṇa iránti szenvedélyes szeretet megtestesülését látta benne. Szabályos avatást kapott, és egy hiteles tanítványi lánc tagja volt, így nagyon sokan *paramahamsaként*, a hívők legfelsőbb rendjéhez tartozóként bántak vele. A viselkedését azonban senki nem értette. Kolduló edényét a fején hordta, az árnyékszéken végezte az imádatát, ha pedig valaki dicsőítette vagy avatást akart kapni tőle, azt megverte az esernyőjével. Ez valószínűleg inkább az alázatnak, semmint az örültségnek volt betudható. Mások szerint egyszerűen egyedüllétre vágyott.

Gaura Kiśora annyira elmerült a *kṛṣṇa*- és a *gaura-līlāban*, hogy számára megszűnt a külső világ. Ennek megfelelően állítólag időnként felülemelkedett a fizika törvényein, és csodálatos dolgokat hajtott végre. A rossz ízű vagy táplálkozásra alkalmatlan ételek *bhāvāiban* ízletessé váltak a számára, s ráadásul egészségesen is tartották. Gyakran evett nyers rizst vagy vízbe, Gangesz-iszapba áztatott egyéb gabonaféléket. Egy köztisztelőben álló helyi *paṇḍita*, Lalitā-dīdī a Rādhā-ramaṇa-bāghból egyszer szemtanúja volt egy különös eseménynek, amikor is Gaura Kiśora felajánlott egy éretlen padlizsánt az Úr Caitanya *mūrtijának*, s könyörgött az Úr szobor-formájának, hogy fogadja el a felajánlást. Miközben így imádkozott Caitanyához, Gaura Kiśora hangja elcsuklott. A teste feldagadt, a bőre élénk-vörös színűre változott. Oly heves zokogás lett úrrá rajta, hogy az egész arca és mellkasa könnyben úszott. Ez több mint egy óráig eltartott. Ezután énekelni kezdett a *mūrtijának*, majd szemmel látható élvezettel elfogyasztotta a nyers padlizsánt mint Caitanya ételmaradékát, *prasādājāt*, mintha valami finomság lenne.

Gyakran révületbe esett, és örült módjára kiáltozta Kṛṣṇa nevét. Egyszer több órán keresztül énekelte, hogy „Hā Kṛṣṇa Caitanya! Hā Kṛṣṇa Caitanya!” A követői attól féltek, hogy véresre kiabálja a torkát, így Isten különféle más neveit kezdték kiáltozni, hátha megváltozik a hangulata, a *bhāvāja*. Ez olykor bevált. Más alkalmakkor egyszerűen csak énekelte a szent neveket, megállás nélkül, toroka szakadtából. Egyesek azt állítják, hogy tizenhárom napon át kántált így, szünet nélkül. Volt, hogy együtt énekelt és táncolt Bhaktivinoda Ṭhākurával, különösen Caitanya születési helyén, ahol mindkettejük testén megjelent a nyolc *sāttvika bhāva*, minden jelenlévő szeme láttára.

Sok gauḍīya szent tanúsított – és tanúsít manapság is – eksztatikus viselkedést, amit egy kívülálló könnyen értelmezhet örületként. Sokuk esetében azonban a vallásos elemek elég dominánsak voltak ahhoz, hogy ellensúlyozzák az örültségükről alkotott világi elképzeléseket, s a tradíciók vezető személyiségei végül sokukat hiteles hívőként és látnokként fogadták el. Emellett a vaiṣṇava szentírások és a Gosvāmik művei is útjelző táblákként szolgáltak az út mentén. Akik kiállták a próbát, azok örült viselkedését lelki eksztázisnak tekintették. Az isteni örületet, a közönséges elmebajjal szemben, nem tartják rendellenességnek, hiszen a legmagasabb rendű vallási célt fejezi ki – nemcsak a gauḍīya vaiṣṇava teológiában, hanem a judaizmushoz, a kereszténységhez, az iszlámhoz és a buddhizmushoz kapcsolódó egyes misztikus hagyományokban is.